

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОНОВЛЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Щаслива Г.П., к.е.н., ст. викладач

Міжрегіональна академія управління персоналом

Проаналізована сфера діючих механізмів фінансового забезпечення формування та оновлення сучасної матеріально-технічної бази аграрної сфери, функціонування ринку матеріально-технічних ресурсів в Україні. Наголошується, що серед зовнішніх джерел оновлення матеріально-технічних ресурсів сільського господарства слід виділити фінансовий лізинг та кредитування. Показано агрокредитний сегмент фінансового ринку, як альтернативне джерело фінансування ресурсозабезпечення сільськогосподарських виробників, що характеризується недостатньою розвиненістю.

Analyzed the scope of the existing mechanisms for financial support to formation and updating of modern material and technical base of agricultural areas functioning market inputs in Ukraine. It is noted that among external update inputs agriculture should provide financial leasing and financing. Displaying ahrokredyt segment of the financial market as an alternative source of financing of resource farmers, characterized by underdevelopment.

Постановка проблеми. Сучасна аграрна економіка, як показує світовий досвід, має будуватись за принципом інновацій, який в однаковій мірі має торкатися практично всіх факторів виробництва: техніки, технології, сортів рослин і порід тварин, менеджменту, інвестицій та ін. Не можна розраховувати на виробництво конкурентоздатної продукції як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, якщо вона вироблятиметься застарілими технологіями та ручною працею.

Тому подальший розвиток аграрного сектору економіки України тісно пов'язаний, насамперед, з нарощуванням інвестицій в основний капітал. Тільки на основі суттєвого збільшення капітальних вкладень у розвиток матеріально-технічної бази сільського господарства, її оновлення новітніми високопродуктивними сучасними машинами і знаряддями, розширення впровадження науково-технологічних досягнень в аграрне виробництво, дасть новий поштовх у його розвитку, а інтенсифікація сільського господарства набуде реального змісту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансування оновлення матеріально-технічних ресурсів широко освітлена в економічній літературі, як вітчизняними авторами В.Г. Андрійчука, Я.К. Білоуська, П.І. Гайдучького, С.І. Кваши, В.В. Лагодієнка, М.Г. Лобаса, Ю.О. Лупенка, Л.О. Мармоль, Г.М. Підлісецького, В.Я. Плаксієнка, П.Т. Саблука, В.І. Топіхи, так і закордонними дослідниками Б.А. Колтинюком, Б.А. Райзбергом, Є.В. Ульяновим, У. Шарпом та ін. Проте певні аспекти цього питання, що мають відношення до покращення ситуації з фінансового забезпечення оновлення матеріально-технічних ресурсів аграрної сфери сьогодні потребують подальшого більш серйозного дослідження.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз шляхів фінансового забезпечення оновлення матеріально-технічних ресурсів, вивчення динаміки

інвестиційних процесів, врахування перспектив та місця фінансової складової.

Методичною основою виконаного дослідження є діалектичний метод пізнання, вимоги об'єктивних економічних законів ринкової економіки, теоретичні положення аграрної економічної науки з проблем оновлення матеріально-технічних засобів аграрної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Брак власних фінансових ресурсів, висока вартість залучених коштів та диспаритет цін між сільськогосподарською та промисловою продукцією значно обмежують інвестиційні потоки в основний капітал вітчизняного аграрного виробництва (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка інвестицій в основний капітал аграрної сфери України

Показник	1990 р.	2001 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Інвестиції в основний капітал у фактичних цінах, млн. грн.	11799	1552	9338	16682	9295	12062	17006	19363
Індекси інвестицій в основний капітал, % до попереднього року	141,5	157,9	118,2	143,2	49,9	112,2	131,1	110,5
Прямі іноземні інвестиції, млн. дол. США	83,8	552,9	809,1	786,7	831,1	825,7	800,7

Аналізуючи подані у табл. 1 дані, відмітимо, що у 2009 р. кризові умови спричинили скорочення обсягів інвестицій, що дещо порушило позитивну динаміку нарощування інвестиційних потоків в аграрному секторі України, яка спостерігалася на протязі останніх 13 років. Це пов'язано в першу чергу, з тим, що в умовах економічної кризи (пік якої припав саме на 2009 р.) інвестори та кредитори також потерпали від зменшення обсягів вільних фінансових ресурсів і, як наслідок, обережно підходили до вибору об'єктів фінансування та позичальника. Станом на 1 січня 2013 р. у розвиток сільського господарства вкладено 800,7 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій (наростаючим підсумком з початку інвестування), що становить близько двох відсотків загального обсягу іноземних інвестицій в Україну. Загалом же, у 2013р. суб'єктами господарювання за рахунок усіх джерел фінансування у сільське господарство вкладено 19,4 млрд. грн. інвестицій в основний капітал, що на 13,8% більше, ніж у 2011 р.

Таким чином, не дивлячись, на загалом позитивну динаміку вкладень в основний капітал сільгоспвиробництва, як з боку вітчизняних, так і зі сторони іноземних інвесторів, досягнутий рівень на сьогоднішній день є досить низьким і не задовольняє технологічні потреби галузі навіть на 50%. Адже враховуючи стрімкий і випереджаючий ріст цін на сільськогосподарську техніку, слід говорити лише про відновлювальний, а не інвестиційний ріст основного капіталу.

Виходячи з того, що фінансування сільгоспвиробництва має забезпечувати відповідний рівень його розвитку, необхідно застосовувати ефективний фінансовий механізм забезпечення оновлення матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарського виробництва. Цей механізм складається з двох рівнів, а саме – максимізації власного та оптимізації залученого капіталу [2, 3], де внутрішні та зовнішні ресурси виступають при цьому з рівновеликим зна-

ченням (рис. 1).

Рис. 1. Джерела фінансового забезпечення оновлення матеріально-технічних засобів сільськогосподарських виробників

Розглянемо окремо основні з наведених на рис. 1 напрямків фінансування оновлення матеріально-технічних засобів аграрного виробництва. Враховуючи низьку платоспроможність аграрних виробників, зовнішні джерела фінансування для господарств стають практично недоступними. Тому на даному етапі розвитку аграрного ринку для переважної більшості господарств основним джерелом фінансування виробничої діяльності є власні ресурси, тобто амортизаційні відрахування, суми страхових відшкодувань, виручка від продажу основних засобів, нерозподілений прибуток (якщо такий є). Ними обходяться приблизно 85-90 % господарств.

Єдиним фактором, що може певною мірою характеризувати негативний бік внутрішніх джерел, є їх обмеженість і обумовлена цим неможливість розширення інвестиційної діяльності. Цим пояснюються досить незначні обсяги та темпи оновлення сільськогосподарської техніки. Адже, у даному випадку потреби покупців значно перевищують їх фінансові можливості. Тому для повноти нашого аналізу, визначимо фінансовий стан вітчизняних сільгоспвиробників і обсяги грошових потоків, які вони мають можливість спрямовувати на оновлення своєї матеріально-технічної бази (табл. 2.).

Аналізуючи наведені у табл. 2 дані, відмітимо, що не дивлячись на прибутковість ведення сільськогосподарської діяльності в Україні, яка в останні 7 років (2005-2012 рр.) стабілізувалася на рівні 7-20%, більшість сільськогосподарських товаровиробників відчують значний дефіцит грошових коштів, а, відповідно, не мають можливості відновити або зміцнити існуючу ресурсну базу. Для порівняння, розмір прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції у середньому за останні 7 років (2005-2012 рр.) становив близько 6 млрд. грн. на рік у порівнянні із майже 11,5 млрд. крб. у 1990 р., тобто в 2 рази менше, а якщо перевести крб. в гривні, то і в усі 12 разів.

**Динаміка основних показників функціонування підприємств
галузі сільського господарства в Україні**

Показники	1990 р.	2000 р.	2005 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Україна							
Чистий прибуток, збиток (-) від усієї діяльності, млн. грн.	9595,2	1410,9	3201,5	7576,42	17089,6	25267,0	26960,8
Підприємства, які одержали чистий прибуток у відсотках до загальної кількості	81,6	65,5	66,2	69,22	69,32	83,5	78,6
фінансовий результат, млн. грн.	9321,0	3285,3	5409,7	13961,6	22282,9	30182,3	33716,7
Підприємства, які одержали чистий збиток у відсотках до загальної кількості	18,4	34,5	33,8	30,82	30,72	16,5	21,4
фінансовий результат, млн. грн.	2101,8	1532,9	1707,3	6385,2	5193,3	4915,3	6755,9
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	42,6	-1,0	6,8	8,7	16,8	19,3	16,2
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	42,6	-1,0	6,8	13,8	21,1	24,7	22,5
у тому числі продукції рослинництва	98,3	30,8	7,9	32,7	19,6	16,9	26,7
продукції тваринництва	22,2	-33,8	5,0	-13,4	0,1	5,5	7,8

¹ - млн. крб.

Тут, слід відмітити, що у галузі сільського господарства одержується чистий прибуток не тільки від реалізації сільгосппродукції, тому сума чистого прибутку від всієї діяльності в середньому на 5-10% вища порівняно з прибутком від сільськогосподарського виробництва. А у 2012 р. інші види діяльності вітчизняних аграрних виробництв збільшили загальний прибуток підприємств майже на 35,0%, що безумовно певною мірою активізувало процеси інвестування в оновлення матеріально-технічної бази сільгоспвиробництва. Проте недостатність фінансового забезпечення мінімізує можливості у напрямку відновлення матеріально-технічної бази, підвищення рівня кваліфікації робітників, вирішення соціальних питань та загального розвитку окремих сільських територій.

Змінити ситуацію на краще зміг би розвиток ринку лізингових відносин. В Україні лізинг є однією з форм державної підтримки сільськогосподарських виробників і використовується в більшості випадків як один із засобів непрямого субсидування аграрних виробників. На сучасному етапі на ринку агролізингових послуг діє ряд лізингових компаній різних форм власності. Їх кількість, зареєстрована у минулому році, перевищила за сотню. Лідируючі позиції серед займає державний лізинговий агент – Національна Акціонерна Компанія "Укragenrolizing". За умовами, пропонованими НАК "Укragenrolizing", строк лізингу становить від 3 до 7 років. За користування лізин-

говою технікою лізингоодержувач сплачує 7% її невідшкодованої вартості [6]. Компанія надає у фінансовий лізинг техніку під 2,8% річних, а приватні лізингові компанії – під 18-20%. Для довідки: за даними НАК "Украгролізинг", лізингова ставка (%) дорівнювала: у 1998 р. – 30,8; 1999 р. – 25,0; 2000 р. – 15,0; 2001 р. – 9,9; 2002 р. – 5,8; 2003 р. – 4,5; 2004 р. – 3,2; 2005р. – 2,8; 2006-2012 рр. – 2,8. Це у 5-6 раз нижче порівняно з сумами платежів комерційним банкам за користування кредитами.

За оцінками експертів Світового банку, при сучасному стані АПК України та відкритому русі товарів і капіталів у зв'язку зі вступом України в СОТ потенційний попит на лізингові послуги може становити від 12 до 50 млрд. дол. США. Це означає, що в даний час лізингові компанії надають послуг в обсязі 0,6-0,8% від своєї потенційної можливості.

Дослідження показало, що з метою збільшення прибутку НАК в більшості випадків встановлює ціну техніки (на базі цієї ціни здійснюється розрахунок лізингових платежів) на рівні, що значно перевищує її ринкову ціну при безпосередньому продажу. Враховуючи, те що різниця цін перевершує відсоток по середньострокових кредитах у 2012р., можна зробити висновок, що у цих умовах для сільгоспвиробників вигідніше придбавати техніку не в лізинг, а за рахунок банківського кредиту, відсоткова ставка по якому може до того ж бути частково компенсована з бюджету.

Однак, умови державних лізингових проектів все одно залишаються досить вигідними для сільгоспвиробників, що підтверджується наявністю значного незадоволеного попиту на даний продукт з боку сільгосппідприємств, як області так і держави в цілому. В першу чергу, це пов'язано з недостатнім розвитком агрокредитного сегменту фінансового ринку, як альтернативного джерела фінансування ресурсозабезпечення сільгоспвиробників.

Якщо процент на кредит ще можна вважати прийнятним, то обслуговування цього кредиту є досить дорогим: зниження відсотків, що спостерігалось останнім часом, було перекрите різноманітними комісійними за видачу готівки, обслуговування кредиту, дострокове погашення та ін., що зумовлює реальний рівень відсоткової ставки 25-30% і більше. Досить дорогим є і безпосереднє оформлення кредиту. Аграрному підприємству при кредитуванні придбання основних засобів доводиться додатково сплачувати (крім відсотка річних): внесення в реєстр застави; послуги нотаріуса; державний базовий страховий тариф; страховий платіж; розгляд анкети і експертизу документів; розрахунково-касове обслуговування (залежно від розміру кредитних операцій).

Вважаємо, що пріоритетним напрямком державної підтримки аграріїв на майбутнє залишаться програми з компенсації відсоткових ставок за агрокредитами. На ці цілі у держбюджеті кожного року закладаються певні суми коштів (рис. 2).

Як видно з даних наведених на рис. 2, компенсація відсоткових ставок по агрокредитах за рахунок бюджетних коштів на протязі всього розглядаємого періоду відбувалася нестабільно. Найбільше коштів для здешевлення кредитів сільгоспвиробникам було виділено у 2008 р., тоді як у 2010 р. програму взагалі було призупинено.

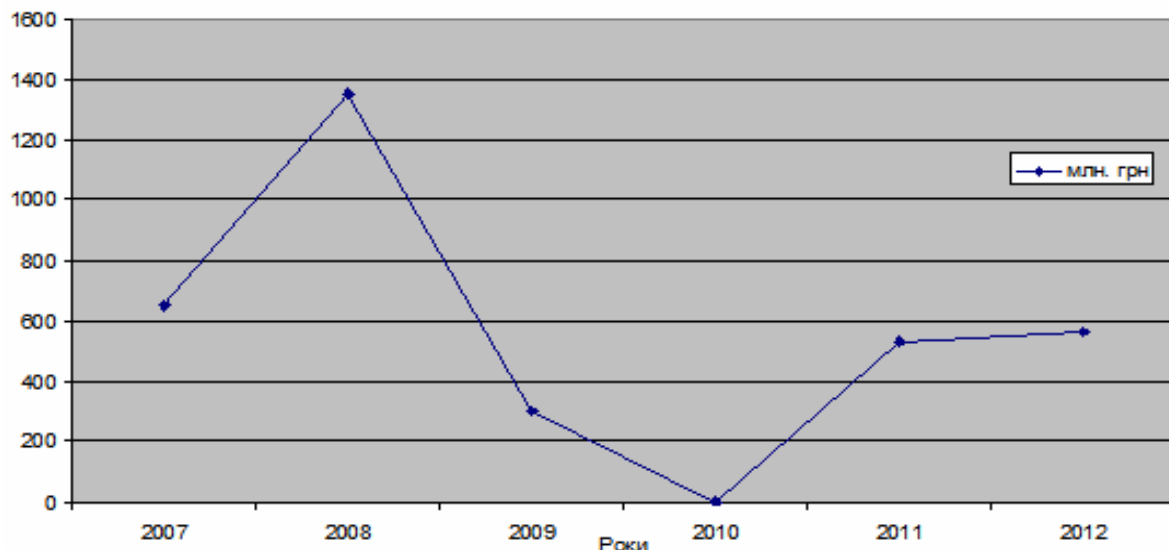

Рис. 2. Обсяги та динаміка державної підтримки сільського господарства України через механізм здешевлення кредитів у 2006-2012 рр.

А у 2012 р. на компенсацію відсотків по агрокредитах держава виділила лише близько 600 млн. грн. І хоча міністерство змінами в закон про держбюджет заклало ще 500 млн. грн., однак, чи побачать ці кошти аграрії невідомо. Все це зайвий раз засвідчує відсутність в Україні технічної політики, яка б створювала сприятливі умови для оновлення матеріально-технічного парку вітчизняного сільського господарства за рахунок вітчизняного машинобудування.

Висновки. Враховуючи все вище зазначене, слід відмітити, що важливе значення має стимулювання залучення у сільськогосподарське виробництво іноземних і внутрішніх зовнішньоекономічних інвестицій, зокрема населення, посилити інвестиційну спрямованість аграрних перетворень, створити умови для реального довгострокового агрокредитування, надати можливість сільгоспвиробникам користуватися кредитами на 10-15 років зі ставкою до 10% річних, переважну частину інвестицій в основний капітал, здійснюваних за рахунок всіх джерел фінансування, спрямовувати на оновлення машинно-тракторного парку аграрних підприємств, відновлення, технічного переозброєння, реконструкцію, модернізацію та раціональне використання виробничих потужностей.

При цьому державна підтримка повинна розглядатися не через фінансування діяльності окремих суб'єктів, а через врегулювання організаційно-правових механізмів ефективного співіснування всіх учасників внутрішнього та зовнішнього товарних ринків, ринку праці та фінансового ринку. Для вдосконалення фінансових інструментів оновлення матеріально-технічної бази вітчизняного сільського господарства, на наш погляд необхідно, здійснити наступні заходи.

З метою широкого розвитку лізингу потрібно удосконалити відносини між лізингодавцями та державою – з одного боку, і лізингодавцями та лізингоодержувачами – з іншого, а також опрацювати механізм розподілу ризиків у процесі взаємодії учасників лізингового процесу. Лізинговим компаніям потрібно поступово переходити від використання бюджетних коштів держа-

ви до залучення коштів приватного сектору економіки як вітчизняного, так і зарубіжного. Слід створити конкурентне середовище між лізинговими компаніями, що, як свідчить практика західних країн, забезпечує покращання їх роботи, здешевлює послуги, поліпшує якість.

Для покращення фінансового стану сільськогосподарських підприємств потрібно удосконалити кредитну політику, суть якої полягає у зменшенні процентних ставок і стимулюванні довгострокових кредитів. Запровадження в Україні інституту продажу й застави землі також відкриє нові можливості перед агровиробниками. Це дозволить реалізувати нові фінансові схеми при купівлі сільськогосподарської техніки, зокрема, одержати кредит на закупівлю необхідного обладнання приватним власникам можна буде під заставу приватизованої землі.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В.Г. Фінансовий лізинг у розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. - 2003. - 3(101). - С. 66-69.
2. Більський В.Г. Реструктуризація матеріально-технічної бази агропромислового комплексу / Більський В.Г., Підлісецький Г.М., Саблук П.Т. // К.: ІАЕ, 2003. - 296 с.
3. Лагодієнко В.В. Щодо формування технічного сервісу сільськогосподарських машин і знарядь в сучасних умовах / В.В. Лагодієнко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв: МДАУ, 2005. - Вип. 1(29) : Економічні науки. Сільськогосподарські науки. Технічні науки. - С. 53-57.
4. Мармуль Л.О. Ефективність використання основних засобів аграрних підприємств: монографія / Л.О. Мармуль, О.М. Федорчук // К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки". - 2007. - 208 с.
5. Малік М.Й. Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка підприємництва і менеджмент) / М.Й. Малік, М.Ф. Кропивко, О.Г. Булавка та ін. // К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 642 с
6. Шпак М. «Украгролізинг – оптимальний фінансовий партнер» журнал для працівників агропромислового комплексу // М. Шпак / «Механізація сільського господарства №1(36) 2012. – С. 6-7.

Рецензент – к.е.н., професор Аранчій В.І.

УДК: 338.433:634/635

КОН'ЮНКТУРНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПЛОДООВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Яснолоб І.О., асистент

Полтавська державна аграрна академія

Охарактеризовано сутність кон'юнктурного аналізу плодоовочевого ринку. Визначено особливості функціонування ринку, виділені основні напрями його дослідження. Розглянуто систему статистичних показників для вивчення кон'юнктури ринку плодоовочевої продукції. Проаналізовано методи та способи прогнозування кон'юнктури ринку. Запропоновано авторську методику дослідження плодоовочевого ринку, з урахуванням тенденцій розвитку аграрної галузі. Обґрунтовано доцільність та ефективність її використання.

The essence of conjuncture research of the fruit and vegetable market has been described. The peculiarities of functioning of the market have been determined; the main directions of its statistical study have been singled out. The system of statistical indices for research of the fruit and vegetable market has been examined. The methods and ways of forecasting of the market conjuncture have been analyzed. The author studies the method of fruit